

Eesti toiduainetööstuse 2018. aasta I poolaasta ülevaade

Marje Mäger
majandus- ja keskkonnanalüüsi büroo / peaspetsialist
17.09.2018

Lühikokkuvõte

Vaadates toiduainetööstust tervikuna, oli 2018. a esimene pool majanduslikult tagasihoidlik – kulud kasvasid üle kahe korra kiiremini kui müügitulu, kogukasum vähenes poole võrra ning ettevõtete efektiivsus vähenes oluliselt. Majandustulemuste suurim mõjutaja oli joogitööstus, kus vähenenud sisenõudluse tulemusel jäi majandustulemus nõrgaks.

- 2018. aasta esimese kuue kuuga toodeti toiduainetööstuse ettevõtete poolt kokku ~770 mln euro eest toodangut, millest kolmandik (~270mln €) eksporditi.
- Toiduainetööstuse müügitulu kasv oli tagasihoidlik. Müügitulu oli 2018. a I poolaastal 953 mln eurot ehk 2% rohkem kui eelmisel aastal samal perioodil. Kasv jäi tagasihoidlikuks joogitööstuse, ühe suurema osatähtsusega tööstusharu, kehva müügitulemus tõttu.
- Kulud kokku olid 2018. a I poolaastal 0,92 mld eurot, mida on 6% rohkem võrreldes eelmise aasta sama perioodiga. Kulude kasvu tulemusel hoogustus sisendite hinnatõus.
- Kulud kasvasid oluliselt kiiremini kui tulud, mis väljendus kasumi languses. Toiduainetööstused teenisid 2018. a I poolaastal 29 mln eurot kogukasumit. Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga kaks korda vähem.
- Toiduainetööstuses loodi 2018. a I poolaastal 154 mln eurot puhast lisandväärtust¹, mida oli aastases võrdluses 14% vähem. Kõige enam mõjutas toiduainetööstuse lisandväärtust joogi- ja piimatööstuse lisandväärtuse vähenemine.
- Investeeringusaktiivsus kasvas. Toiduainetööstuse ettevõtted investeerisid materiaalsesse põhivarasse 2018. a esimese kuue kuuga 40,1 mln eurot, mis oli 36% rohkem kui eelmisel aastal samal perioodil. Välisnõudluse taastumine annab ettevõtetele kindlustunnet investeeringute tegemiseks.

¹ Puhast lisandväärtus = kogukasum (-kahjum) + tööjõukulud

Sissejuhatus

Toiduainetööstusena on ülevaates käsitletud toiduainete ja joogitootmise ettevõtteid Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori järgi (EMTAK 2008 – C10, C11). Vaadeldud on ettevõtete positsiooni majanduses, investeeringuid ning väliskaubandust. Ülevaates käsitletud majandusnäitajad on kõigi valimisse kuuluvate ettevõtjate keskmised, seega ei kajasta kõigi ettevõtete olukorda võrdselt, vaid näitab valimi statistilist üldistust. Üksikute ettevõtete näitajad võivad ülevaates toodud keskmisest erineda.

Ülevaate tegemisel on kasutatud Eesti Statistikaameti (edaspidi SA) lühiajastatistika andmeid 26. augusti 2018. a seisuga. Eestis on õli- ja jahutööstus väga kontsentreerunud ja selle tulemusel ei ole SA-l võimalik nende majandusandmeid avaldada. Ülevaates on vaadeldud nimetatud sektoreid koos.

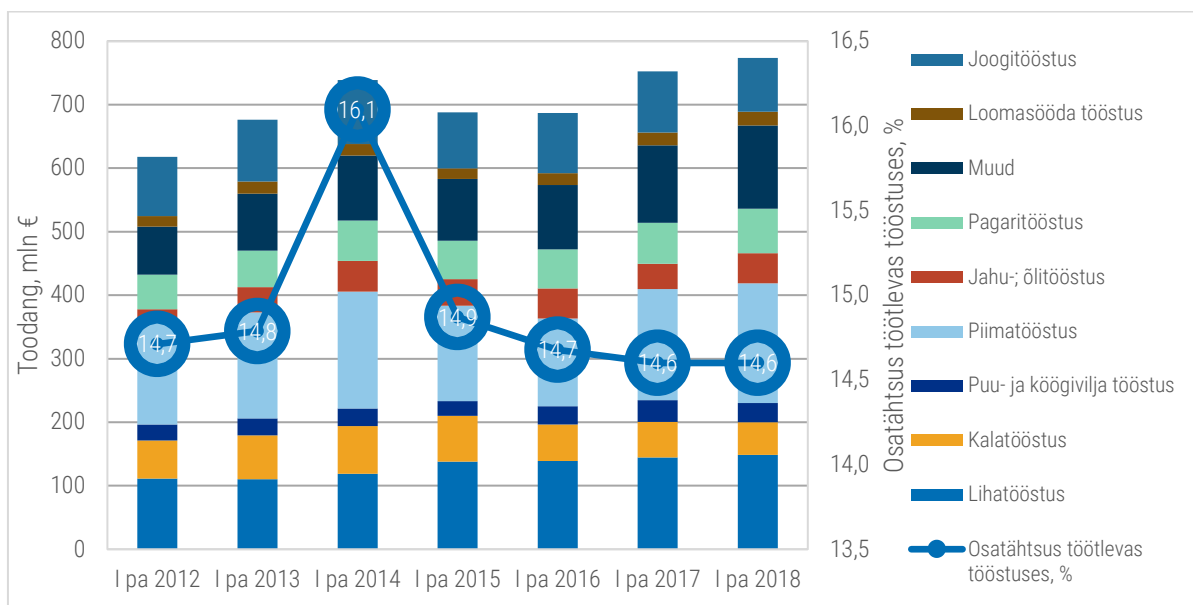
Positsioon majanduses

Toiduainetööstus (sh joogitööstus) on pikaajaliste traditsioonidega haru Eesti töötlevas tööstuses. Eestis tegutseb toiduainetööstuse valdkonnas (2016. a andmetel) ligikaudu 700 ettevõtet (juriidilisi isikuid). Suurusgrupiti (tööga hõivatud isikute² arvu järgi) on kõige enam alla 10 töötajaga mikroettevõtteid, mis moodustavad ~70% kogu ettevõtete arvust.

SA lühiajastatistika andmetel **toodeti** (Joonis 1) 2018. a esimese kuue kuuga toiduainetööstuse ettevõtete poolt kokku ~770 mln euro eest toodangut, millest kolmandik (~270 mln €) eksporditi. Toiduainetööstuse toodang moodustas 2018. a I poolaastal 14,6% töötleva tööstuse kogutoodangust.

Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga suurenes toiduainetööstuse toodang rahalises väärtuses 2018. a I poolaastal kokkuvõttes 3% võrra.

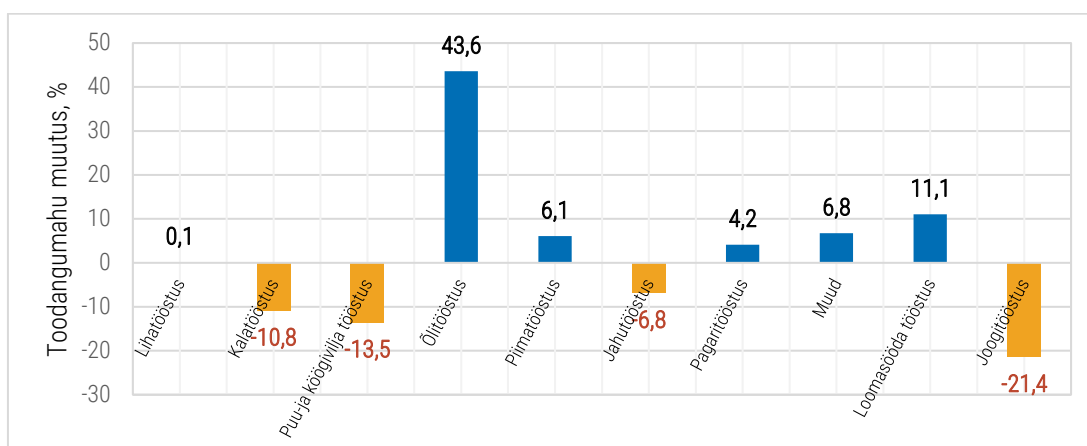
² Kõik ettevõttes töötavad isikud, olenemata töönädala pikkusest

Joonis 1. Toiduainetööstuse toodang (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

Suurim toodangumahtude kasv rahalises vääringus toimus õlitööstuses (+44%). Hüppeline suurenemine peegeldab madalat võrdlusbaasi ja piisavat toorainega varustatust. Kui 2016. a kehva rapsisaagi tulemusel tekkis tooraine puudus ja Eesti suurim õlitootja – AS Scanola Baltic ei saanud täisvõimsusel toota, siis 2017. a hea rapsi-rüpsisaagi tulemusel olid toorainevarud piisavad, mis võimaldas tootmismahтусid tõsta. Aastases võrdluses vähenes viiendiku võrra joogitööstuse toodangumaht. Languse põhjustas kiiresti aktsiisitõusust tulenenud sisenõudluse vähenemine.

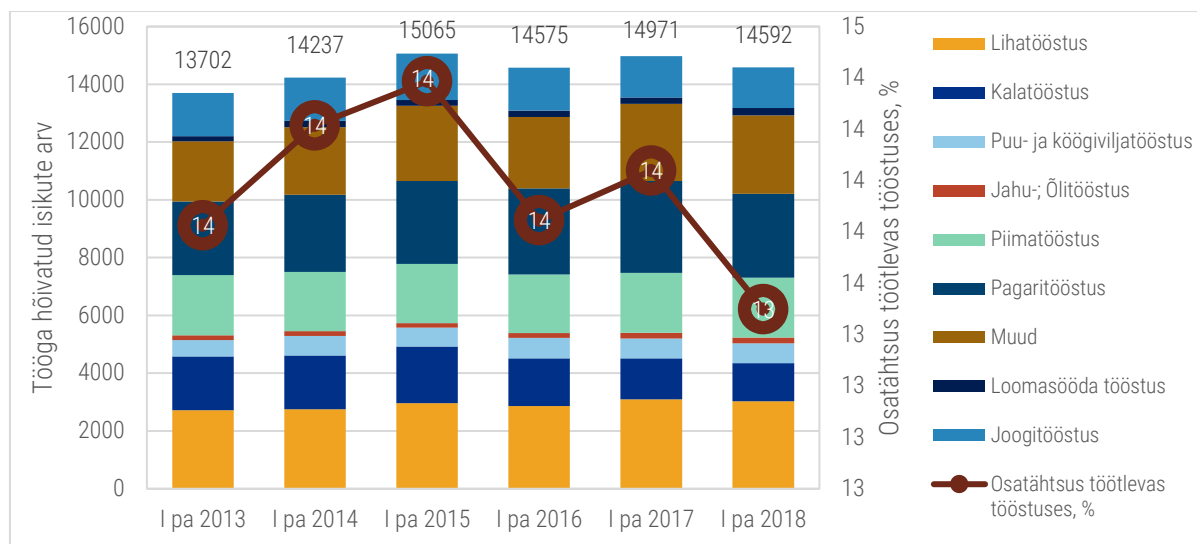
Joonis 2. Toodangumahu muutus I pa 2018 / I pa 2017 (%)

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

Suurima osa Eesti toiduainetööstuse toodangust annavad jätkuvalt piima- (24%) ja lihatööstus (19%). Toiduainetööstuses tegutseb keskmiselt 13% töötlevas tööstuses hõivatud inimestest (Joonis 3). Töäjõumahukamad tegevusalad toiduainetööstuses on liha- ja pagaritööstus, kus

tegutses 2018. a I poolaasta seisuga vastavalt 20,8% ja 19,9% toiduainetööstuses tööga hõivatud inimestest.

SA andmetel oli 2018. a kuue kuu seisuga toiduainetööstuses **tööga hõivatud** keskmiselt 14 592 inimest, mida oli 379 inimese võrra (-2,5%) vähem kui eelneva aasta samal perioodil. Tegevusalade lõikes on tööga hõivatute arv suurenenud enim loomasööda tööstuses (+14,7%). Samal ajal vähenes hõive pagaritööstuses (-8,6%) ning kalatööstuses (-7,6%).

Joonis 3. Tööga hõivatute arv toiduainetööstuses, osatähtsus töötlevas tööstuses (%)

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

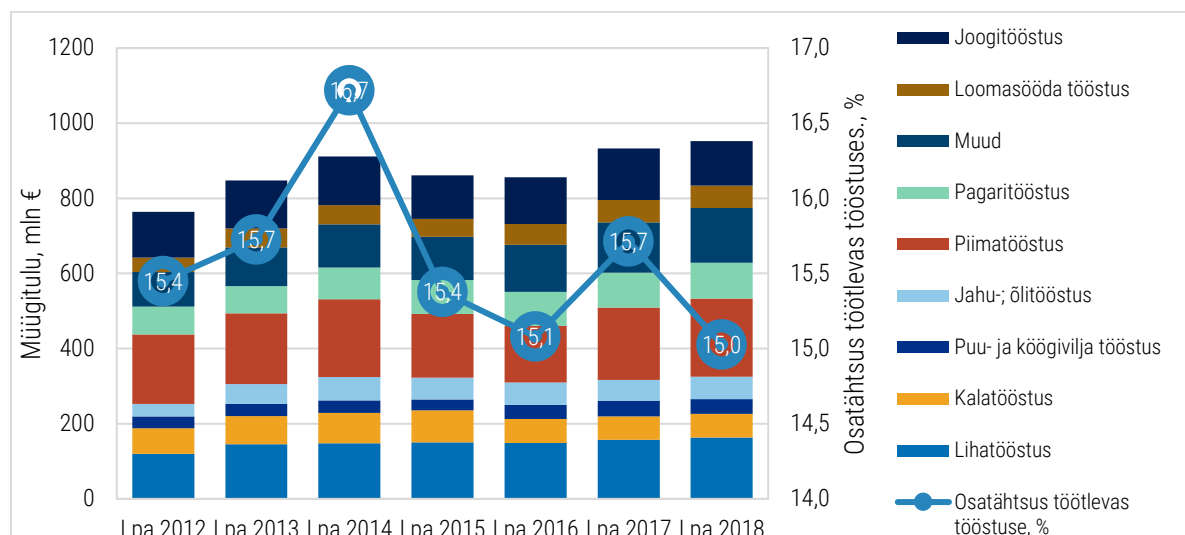
Majandusnäitajad

Vaadates toiduainetööstust tervikuna, oli 2018. a esimene pool majanduslikult tagasihoidlik – kulud kasvasid üle kahe korra kiiremini kui müügitulu, kogukasum vähenes poole võrra ning ettevõtete efektiivsus vähenes oluliselt.

Majandustulemuste suurim mõjutaja oli joogitööstus, kus vähenenud sisenõudluse tulemusel jäid majandustulemused nõrgaks. Joogitööstuse eksport kasvas hüppeliselt, kuid kiiresti kasvanud alkoholiaktsiisi tõttu langes müük koduturul viiendiku võrra. Sektorite lõikes vaadates toimus muutus puu- ja köögiviljatööstuses. Nimelt kontsern Orkla ühendas aprillis kaks oma gruppi kuuluvat Eesti toiduainetööstuse ettevõtet – Kalevi ja Põltsamaa Felixi, mille tulemusena tekkis juriidiline isik – Orkla Eesti AS. EMTAK järgi kuulub uue ärinimega ettevõtte gruppi C108 (valmistoitude, suhkruga ja -kondiitritoodete jm tootmine), seega ei kajasta SA endise Põltsamaa Felixi majandusnäitajad enam puu- ja köögivilja sektoris. Kuna Põltsamaa Felix AS oli suure osatähtsusega ettevõtte puu- ja köögivilja tööstuses, siis muutuse tulemusel on puu- ja köögiviljatööstuse andmed eelmise aastaga raskesti võrreldavad.

Toiduainetööstuse ettevõtete **müügitulu** (Joonis 4) oli 2018. a I poolaastal 0,95 mld eurot ja see moodustas 15% kogu töötleva tööstuse müügitulust. Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga suurenes toiduainetööstuse müügitulu vaid 2% võrra. Kasv jäi tagasihoidlikuks joogitööstuse kehva müügitulemusel. Vaatamata hüppeliselt kasvanud ekspordile jäi joogitööstuse

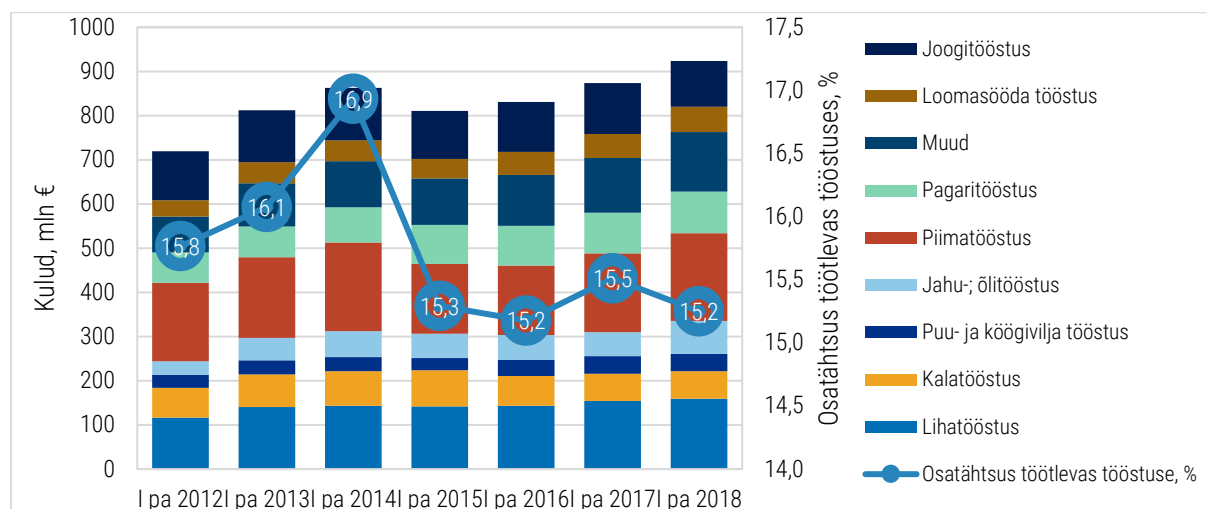
müügitulu 14% väiksemaks eelmise aasta sama ajaga võrreldes. Tegevusaladest on müügitulus jätkuvalt suurim osakaal piima- (21%) ja lihatööstusel (17%), joogitööstus andis 12% toiduainetööstuse müügitulust.

Joonis 4. Toiduainetööstuse müügitulu (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

Toiduainetööstuse 2018. a I poolaasta **kulud** (joonis 5) kokku olid 0,92 mld eurot, mis on 6% rohkem kui eelmisel aastal samal ajal. Kulude kasvu soodustas sisendite hinnatõus, mida peegeldab ka toiduainete tootjahinna kasv. Tööjõukulud, mis moodustavad peaaegu neljandiku kuludest, suurenesid aastases võrdluses 4%. Kuigi tööjõukulude kasv on aeglustunud, püsib nii toiduainetööstuses kui ka Eesti ettevõtetes üldiselt, tööjõupuudusest tingitud palgasurve. Tegevusalade lõikes oli suurim kulude kasv 2018. a I poolaastal jahu- ja õlitööstuses (+37%) ning piimatööstuses (+11%), mis võib tingitud olla tootmismahude märkimisväärsest suurenemisest nendel tegevusaladel. Kulud vähenesid enim joogitööstuses (-9%), mis võib jällegi olla seotud tootmismahu vähenemisega.

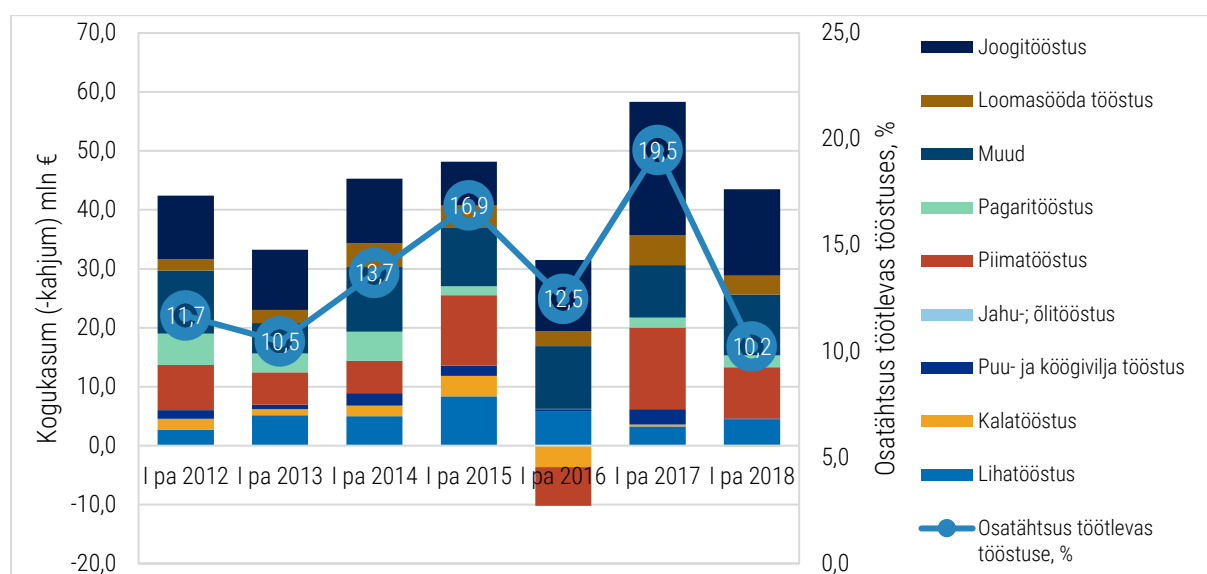

Joonis 5. Toiduainetööstuse kulud (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

Toiduainetööstuse **kogukasum**³ (joonis 6) 2018. a esimesel poolel oli 29 mln eurot, mis võrreldes eelneva aasta sama perioodiga vähenes poole võrra (-51,2%). Suurim osakaal toiduainetööstuse 2018. a I poolaasta kogukasumis oli joogitööstusel (51%), järgnesid piimatööstus (30%) ja lihatööstus (15%). Teiste sektorite osakaal oli väiksem. Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga suurenes vaid liha- ja pagaritööstuse kasum, samas teiste sektorite kasum vähenes. Näiteks joogitööstuse kogukasum vähenes 35%. Suure osakaalu tõttu mõjutab joogisektori käekäik toiduainetööstust tervikuna.

Kahjumiga lõpetasid esimese poolaasta jahu- ja õlitööstus (-14,5 mln €) Õlitööstuse toodangumahud kasvasid oluliselt kiiremini kui müügitulu, ühtlasi suurenes oluliselt varude jääk. Sellest võib järeldada, et suur kahjum peegeldab suurenenud laovarusid. Väike kasumi vähenemine toimus ka kalatööstuses (-0,2 mln €).

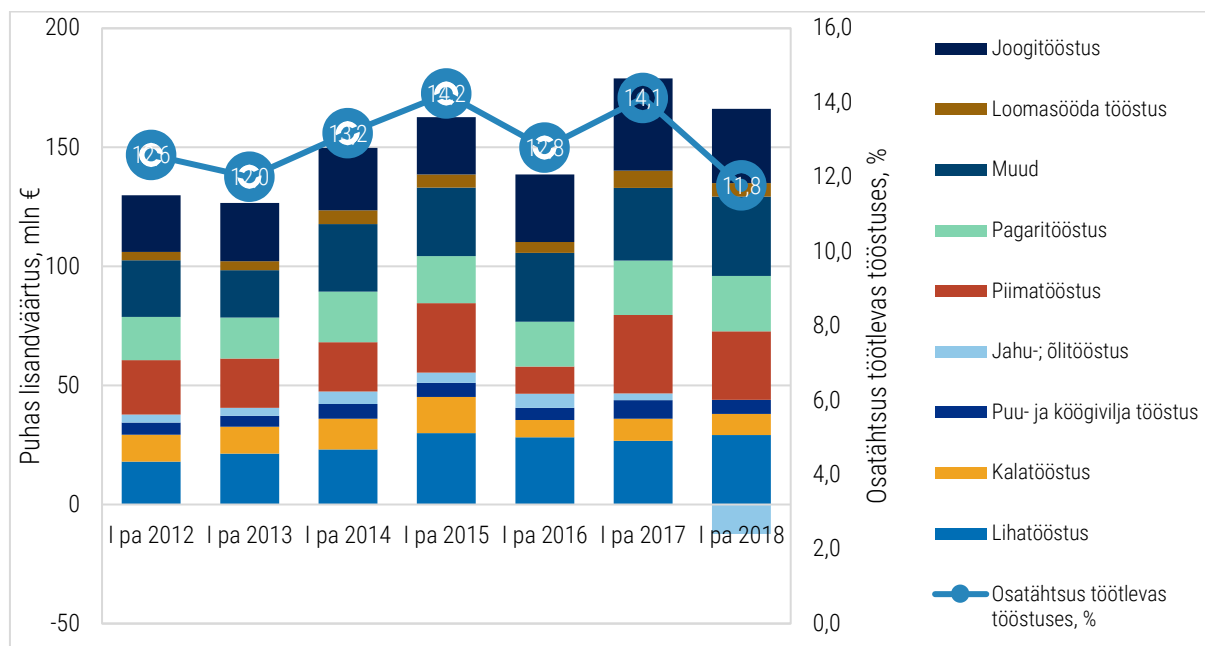
Joonis 6. Toiduainetööstuse kogukasum (-kahjum) (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

Suurima panuse toiduainetööstuse lisandväärtuse loomisse annavad joogi-, piima- ja lihatööstus, kõige tagasihoidlikum on jahu- ja õlitööstuse osakaal (joonis 7). Toiduainetööstuses loodi 2018. a I poolaastal 154 mln eurot **puhast lisandväärtust**⁴, vähenedes aastaga 14% võrra. Lisandväärtus kasvas vaid liha- ja pagaritööstuses, vastavalt 9% ja 2%, teistes sektorites lisandväärtus vähenes. Kõige enam mõjutas toiduainetööstuse lisandväärtust joogi- ja piimatööstuste, kui suure osakaaluga tegevusalade, lisandväärtuse vähenemine. Õli- ja jahutööstuse negatiivne lisandväärtus peegeldab tööstuse suurtest laovarudest tekkinud kulude kasvu.

³ Kasutatud on Statistikaameti andmebaasis lühiajastatistikas avaldatud ettevõtete kogukasumit, mis ei ole võrreldav aastastatistikas avaldatava puhaskasumiga, kuna nende arvutamisel on kasutatud erinevaid meetodikaid.

⁴ Puhast lisandväärtus = kogukasum (-kahjum) + tööjõukulud

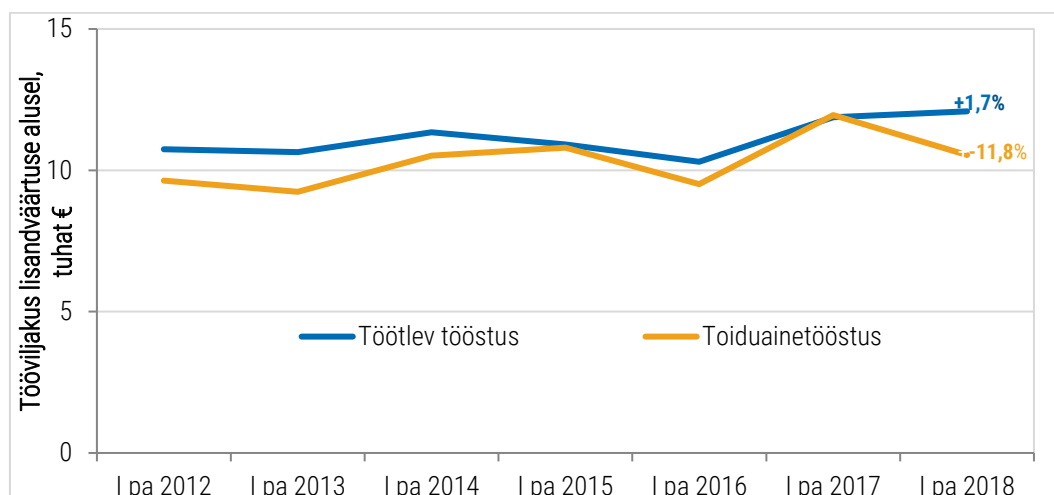

Joonis 7. Toiduainetööstuse lisandväärtus (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

Lisandväärtuse vähenemine viis ka töövõiljakuse langusesse. Toiduainetööstuse tegevusalade keskmine **töövõiljakus**⁵ (Joonis 8) oli 2018. a I poolaastal 10,5 tuhat eurot inimese kohta, vähenedes eelmise aasta sama ajaga võrreldes 12%. Samal ajal töötleva tööstuse keskmine töövõiljakus pisut kasvas (+2%).

Töövõiljakus kasvas kõige enam liha- ja pagaritööstuses (+11%), kalatööstuses oli kasv tagasihoidlikum – 5%. Kuid teistel tegevusaladel töövõiljakus langes.

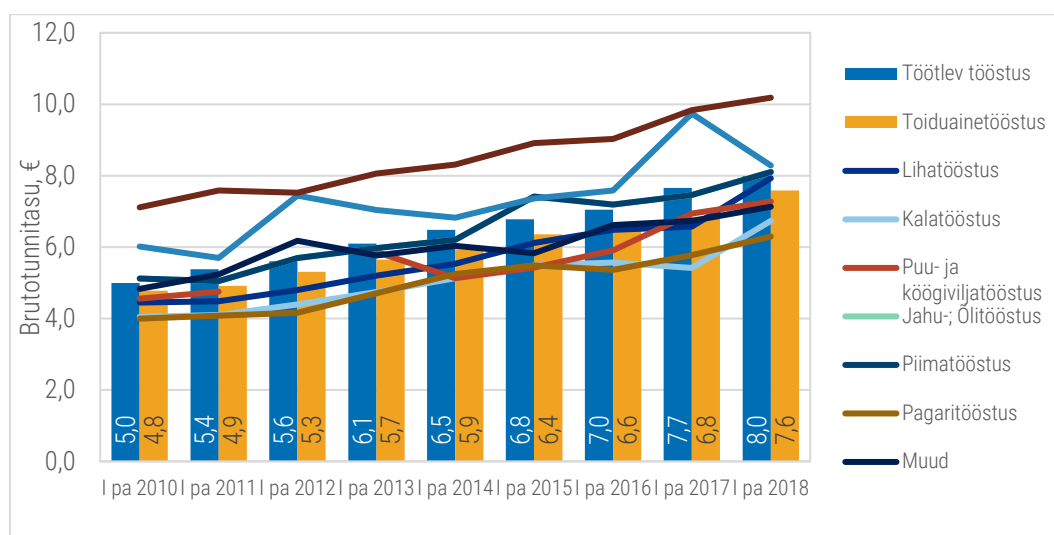
Joonis 8. Töötleva ja toiduainetööstuse töövõiljakus puhta lisandväärtuse alusel (tuh €)

Allikas: SA, MEM arvutused

⁵Töövõiljakus = puhas lisandväärtus / tööga hõivatud inimeste arv

Eesti majanduse kiirest kasvust 2018. a, palgasurve ja oskustöölise nappusest mõjutatult, kasvasid ka toiduainetööstuse ettevõtete poolt makstavad palgad. Toiduainetööstuse **keskmine brutotunnitasu** (Joonis 9) 2018. a I poolaasta seisuga oli 7,6 eurot, mis on 10,7% rohkem kui eelneva aasta samal perioodil, aga siiski 5% madalam kui töötleva tööstuse keskmine töötasu. Võrreldes eelneva perioodiga kasvas toiduainetööstuse tegevusalade keskmine töötasu kiiremas tempos kui töötlevas tööstuses keskmiselt, mis vähendas nende vahelist lõhet.

Tegevusalade lõikes teeniti 2018. a I poolaasta andmetel suurimat brutotunnitasu joogitööstuses (10,2 €/h) ja loomasöödatööstuses (8,3 €/h). Töötasud on kõrgemad tegevusaladel, mis on rohkem automatiseeritud, seega suudetakse luua rohkem lisandväärtust ja selle tulemusel on võimalik ettevõtjatel maksta töötajatele kõrgemat töötasu.

Joonis 9. Keskmine brutotunnitasu toiduaine- ning töötlevas tööstuses (€)

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

Investeeringud

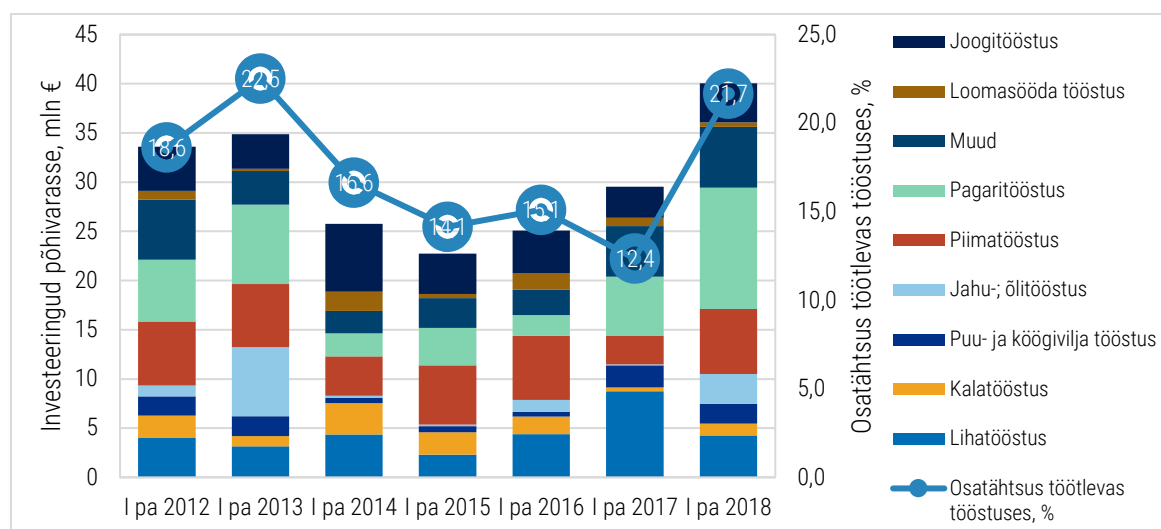
Majanduskasvu seisukohalt on väga oluline ettevõtete tootlikkuse kasvamine. Tootlikkuse kasvuks on kaks viisi, kas suurendada toodangu mahtu või tootmise efektiivsust. Toodangu mahtude kiiret kasvatamist piirab koduturu väiksus ja sobivate eksportturgude leidmise ajakulukus. Sellepärast ongi väga oluline tootmise tõhustamine.

Üheks olulisemaks tootlikkuse tõstmise viisiks on pidevad investeeringud uude tehnoloogiasse ja tehnikasse. Samuti on toidusektoris tugev konkurents, mis sunnib tootma efektiivsemalt ning klientide järjest kasvavad vajadused ja kvaliteedinõuded nõuavad ettevõtelt uute tehnoloogiate kasutuselevõttu, paindlikkust, tootlikkust ning innovaatilisust. Sellest tulenevalt on väga oluline jätkuv investeerimine tootmise moderniseerimisse.

Ettevõtete investeerimisaktiivsus kasvab jätkuvalt. Oluliste kaubanduspartnerite stabiilne majandusolukord annab alust arvata, et välisnõudluse kasv jätkub ja see loob kindlustunde

investeeringute tegemiseks. Kasvu toetavad ka pankade madalad laenuintressid. Samuti on avanenud mitmed investeeringutoetuste meetmed.

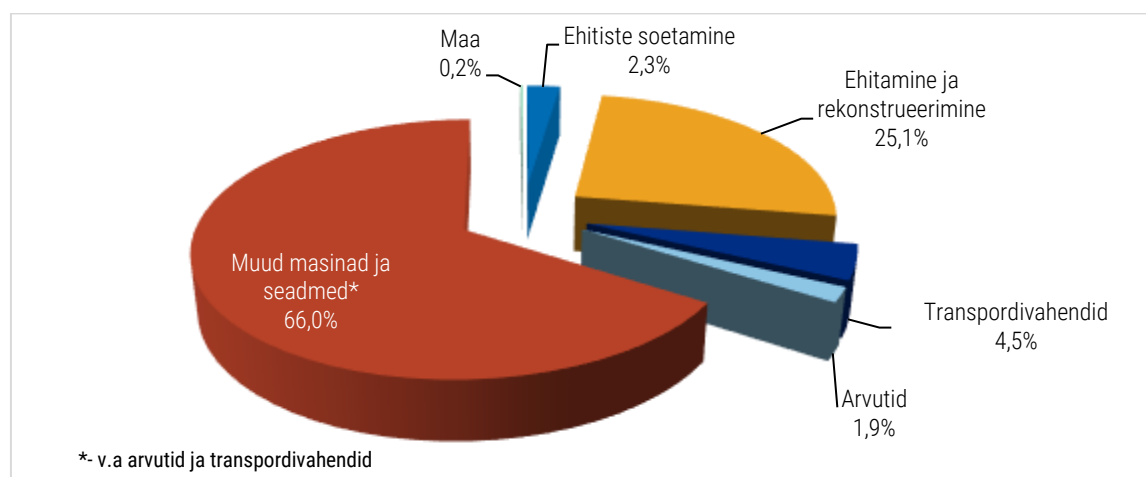
Toiduainetööstuse ettevõtted investeerisid materiaalsesse põhivarasse (Joonis 10) 2018. a esimese kuue kuuga 40,1 mln eurot, mis oli 36% rohkem kui eelmisel aastal samal perioodil. Tegevusalade lõikes investeerisid kõige enam pagaritööstus – 12,3 mln eurot, mida oli kaks korda rohkem kui eelmisel aastal samal ajal. Piimatööstus investeerisid 6,6 mln eurot ehk üle kahe korra rohkem võrreldes eelmise aastaga. Teiste tegevusalade investeeringud olid väiksemad.

Joonis 10. Investeeringud materiaalsesse põhivarasse (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

Toiduainetööstuse investeeringutes moodustasid tegevusalade lõikes kõige suurema osakaalu pagaritööstuse (31%) ja piimatööstuse (17%) ettevõtete poolt tehtud investeeringud.

Joonis 11. Investeeringute jaotumine toiduainetööstuses 2018. a I poolaastal (%)

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

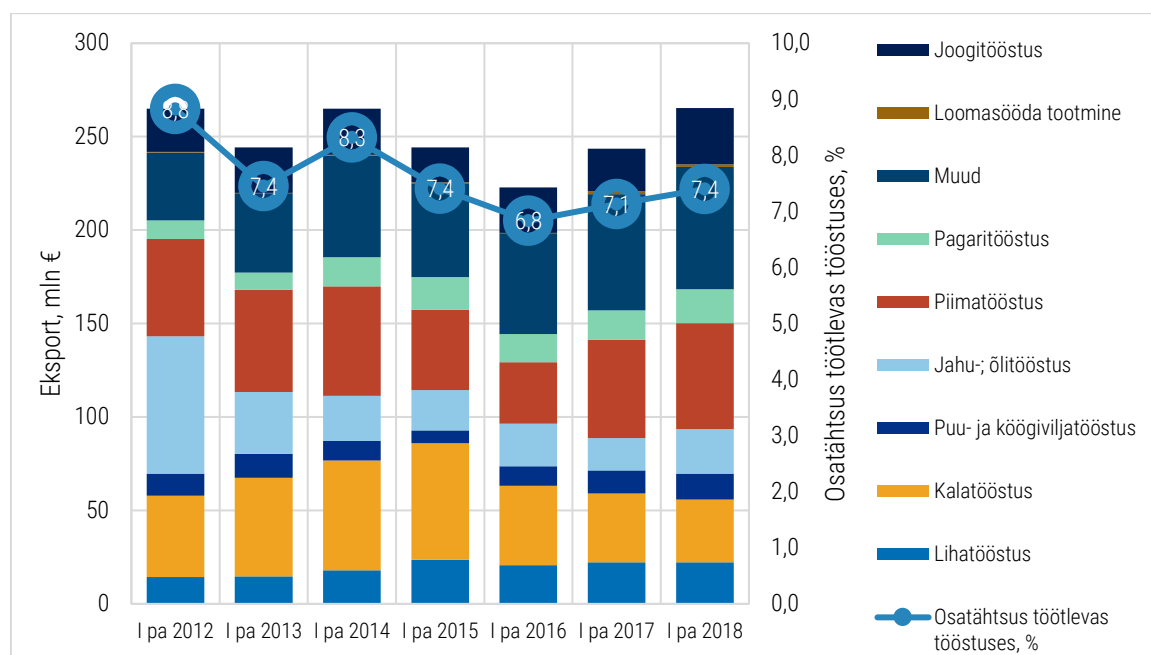
Kõige rohkem investeeriti toiduainetööstuse ettevõtetes 2018. a I poolaastal muudesse masinatesse ja seadmetesse (v.a. arvutid ja transpordivahendid), kokku 26,4 mln euro väärtuses,

mis moodustas kogu materiaalsesse põhivarasse tehtud investeeringutest 66,0% (Joonis 11). Hoonete ehitamise ja rekonstrueerimisse investeeriti 10,1 mln eurot (25,1%). Seega investeerisid ettevõtted nii potentsiaalse efektiivsuse kui ka tootmismahu kasvu. Transpordivahenditesse investeeriti 1,8 mln eurot (4,5%), ehitiste soetamisele 1,0 mln eurot (2,4%), arvutitesse 0,8 mln eurot (1,9%) ning maasse 0,1 mln eurot (0,2%). Võrreldes eelmise aastaga suurenesid kõige enam investeeringud muudesse masinatesse ja seadmetesse (+8,2 mln €).

Kaubandus

Toiduainetööstuse toodangust peaaegu kolmandik (34%) eksporditi. Esialgsetel andmetel **eksportisid** toiduainetööstuse ettevõtted 2018. a I poolaasta jooksul ~270 mln euro väärtuses toodangut, mida oli 9% rohkem kui eelmisel aastal samal perioodil (Joonis 12). Tegevusalade lõikes kasvas võrdluses eelmise aasta sama perioodiga kolmandiku võrra jahu ja õlitööstuse ning joogitööstuse eksport. Pagaritööstuse ning puu- ja köögiviljatööstuse eksport kasvas vastavalt 15% ja 12%. Vaadeldaval perioodil vähenes vaid kala- ning loomasööda tööstuse toodangu väljavedu vastavalt 9% ja 2%.

Toiduainetööstuse eksport moodustas 7,4% kogu töötleva tööstuse toodangu väljaveost. Suurim osakaal toiduainetööstuse ekspordis on piima- (21%), kala- (13%) ja joogitööstusel (11%).

Joonis 12. Toiduainetööstuse eksport (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)

Allikas: Statistikaamet, Maaeluministeeriumi arvutused

Tabel 1. Toiduainetööstuse koondandmed

Näitaja	2017 I pa	2018 I pa	Muutus (%)
Positsioon majanduses			
Toodangu väärtus, mln €	752,3	773,8	+2,9
Toiduainetööstuse toodangu osatähtsus (%)			
... töötlevas tööstuses	7,1	7,4	+0,3 pp
Majandustegevuse näitajad**			
Müügitulu, mln €	932,5	952,7	+2,2
Kulud, mln €	873,6	923,9	+5,8
Kogukasum, mln €	59,0	28,8	-51,2
Puhas lisandväärtus, mln €	179,0	153,8	-14,1
Toiduainetööstuse lisandväärtuse osakaal (%)			
... töötlevas tööstuses	14,1	11,8	-2,4 pp
Töövõljalikus lisandväärtuse alusel, tuh €	12,0	10,5	-11,8
Tööga hõivatute arv toiduainetööstuses	14 971	14 592	-2,5
Keskmine brutotunnitasu, €	6,8	7,6	+10,7
Investeeringud			
Investeeringud materiaalsesse põhivarasse, mln €	29,5	40,1	+35,6
... ehitiste soetamine	0,1	1,0	+752,8
... ehitamine ja rekonstrueerimine	7,7	10,1	+30,9
... transpordivahendid	1,7	1,8	+6,0
... arvutid	0,5	0,8	+63,7
... muud masinad ja seadmed	18,2	26,4	+44,9
... maa	1,3	0,1	-95,5